

УДК 330.33.01

JEL Classification: E32

Хадарцев О.В.

асистент,

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Іванець Л.О.

студентка,

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Хадарцев А.В.

ассистент,

Полтавский национальный технический университет имени Юрия Кондратюка

Иванец Л.А.

студентка,

Полтавский национальный технический университет имени Юрия Кондратюка

Khadartsev O.V.

assistant,

Poltava national technical Yuri Kondratyuk university

Ivanets L.O.

student,

Poltava national technical Yuri Kondratyuk university

**ВПЛИВ КРИЗОВИХ ЯВИЩ НА ФУНКЦІОНУВАННЯ
ПІДПРИЄМСТВ**

**ВОЗДЕЙСТВИЕ КРИЗИСНЫХ ЯВЛЕНИЙ НА
ФУНКЦИОНИРОВАНИЕ ПРЕДПРИЯТИЙ**

IMPACT OF THE CRISIS ON THE FUNCTIONING OF ENTERPRISES

В даній статті досліджено сутність поняття «економічна криза», специфіку прояву кризових явищ у економіці, особливості їх впливу на діяльність підприємства. Розглянуто історичну ретроспективу основних криз в економіці, наслідки та заходи їх подолання. На прикладі підприємства ДП «Кременчуцьке лісове господарство» досліджено вплив економічних коливань у країні на результати функціонування підприємства та зроблено висновки щодо диференційованості впливу кризових явищ

Ключові слова: економічна криза, економічний цикл, економічна політика, індикатори економічного середовища, функціонування підприємства

В данной статье исследована сущность понятия «экономический кризис», специфика проявления кризисных явлений в экономике, особенности их влияния на деятельность предприятия. Рассмотрена историческая ретроспектива основных кризисов в экономике, последствия и меры их преодоления. На примере ГП «Кременчугское лесное хозяйство» исследовано влияние экономических колебаний в стране на результаты функционирования предприятия и сделаны выводы о дифференциации влияния кризисных явлений

Ключевые слова: экономический кризис, экономический цикл, экономическая политика, индикаторы экономической среды, функционирование предприятия

In this article the essence of the concept of "economic crisis", the specific manifestations of the crisis in the economy, especially their impact on the company. The historical retrospective of the major crises in the economy, consequences and measures to overcome them. In the example of the state enterprise “Kremenchutske lisove gospodarstvo” (Kremenchuk forestry). The influence of economic fluctuations in the country on the results of the enterprise and differentiation conclusions on the

impact of the crisis

Keywords: economic crisis, business cycle, economic policy, indicators of economic environment of the enterprise

Постановка проблеми. Сучасне суспільство прагне до постійного поліпшення рівня й умов життя, які може забезпечити тільки стійкий економічний ріст. Проте спостереження показують, що довгостроковий економічний ріст не є рівномірним, а постійно переривається періодами економічної нестабільності та навіть криз. Кризові явища в галузях економіки України спричинені недостатнім і несвоєчасним урахуванням змінних умов виробництва, можливостями інтенсифікації, змінами у методах господарювання та іншими причинами.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемою вивчення кризових явищ, їх причин та наслідків займаються вітчизняні та зарубіжні вчені, зокрема: Сибіряков В.Г., Василенко В.О., Крутько В.Н., Дацюк І.В., Грін П.С., Бартон Л., Галушко О.І., Ткаченко А.М., Єлець О.П., Чернявський О.Д. Кризові явища на підприємствах почали досліджувати такі вчені, як І. Ансофф, М.І. Туган-Барановський, М.Д. Кондратьєв, К. Маркс, Дж. Кейнс та інші. За результатами досліджень сформульовані визначення понять «криза», «кризове явище» «економічна криза», запропоновані класифікації криз за певними критеріями, проаналізовані методики діагностики кризового стану, але суперечливість тверджень щодо визначення кризового стану підприємства стає підставою для продовження досліджень. Потребують подальших досліджень визначення самого кризового стану, відсутність обґрунтованої послідовності проведення аналізу кризової ситуації на підприємстві та виявлення джерел необхідної інформації для визначення імовірності настання кризи на підприємстві. Зокрема у працях А. Альтмана, Л. Лігоненко, Р. Ліса, О. Терещенко, Ю.Терлецької, Я. Фоміна, Л. Шаблістої, З. Шершньової та інших науковців розглядаються питання щодо сутності, різноманітних методів та організації процесу діагностики.

Мета статті. Метою статті є дослідити сутність, природу та специфіку впливу кризових явищ на функціонування підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Не зважаючи на тривалий історичний період досліджень сучасна економічна думка не відрізняється єдиним підходом до визначення сутності поняття «економічна криза» та до класифікації їх видів. У таблиці 1 зведено перелік визначень із словників, енциклопедій і публікацій вітчизняних і зарубіжних економістів-науковців, але жодне із них, на нашу думку, не розкриває сутності поняття «економічна криза» повною мірою.

Таблиця 1 – Сучасні підходи до визначення поняття «економічна криза»

Джерело	Визначення
1	2
Словник іншомовних слів [7]	Надвиробництво товарів за капіталізму, що періодично повторюється і неминуче призводить до загострення всіх суперечностей капіталістичного ладу
Великий енциклопедичний словник [9]	Порушення в ході розвитку економіки; проявляється в абсолютному падінні виробництва, недовантаженні виробничих потужностей, рості безробіття, порушеннях у грошово-кредитній та валютно-фінансовій сферах тощо
Економічний словник [3]	Порушення рівноваги між попитом і пропозицією на товари та послуги. Проявляється різким переломом кон'юнктури, що моментально викликає спад виробництва, ріст безробіття, збільшення кількості банкрутств, а також тенденцію до поглиблення кризи
К. Маркс [5]	Економічні суперечності між суспільним характером виробництва та приватнокапіталістичною формою привласнення його результатів
Єпіфанов А.О. Козьменко С.М. [6]	Ситуативна характеристика функціонування будь-якого суб'єкта, що є наслідком невизначеності в його зовнішньому та внутрішньому середовищах
Зуб А.Т. [4]	Подія, здатна загрожувати життєдіяльності організації, що характеризується невизначеними причинами і складно передбачуваними наслідками та потребує прийняття нагальних рішень
Rosenthal and B. Pijnenburg [11]	Ситуація, позначена високою небезпекою, станом непевності, відчуттям невідкладності, що притаманна ринковим відносинам

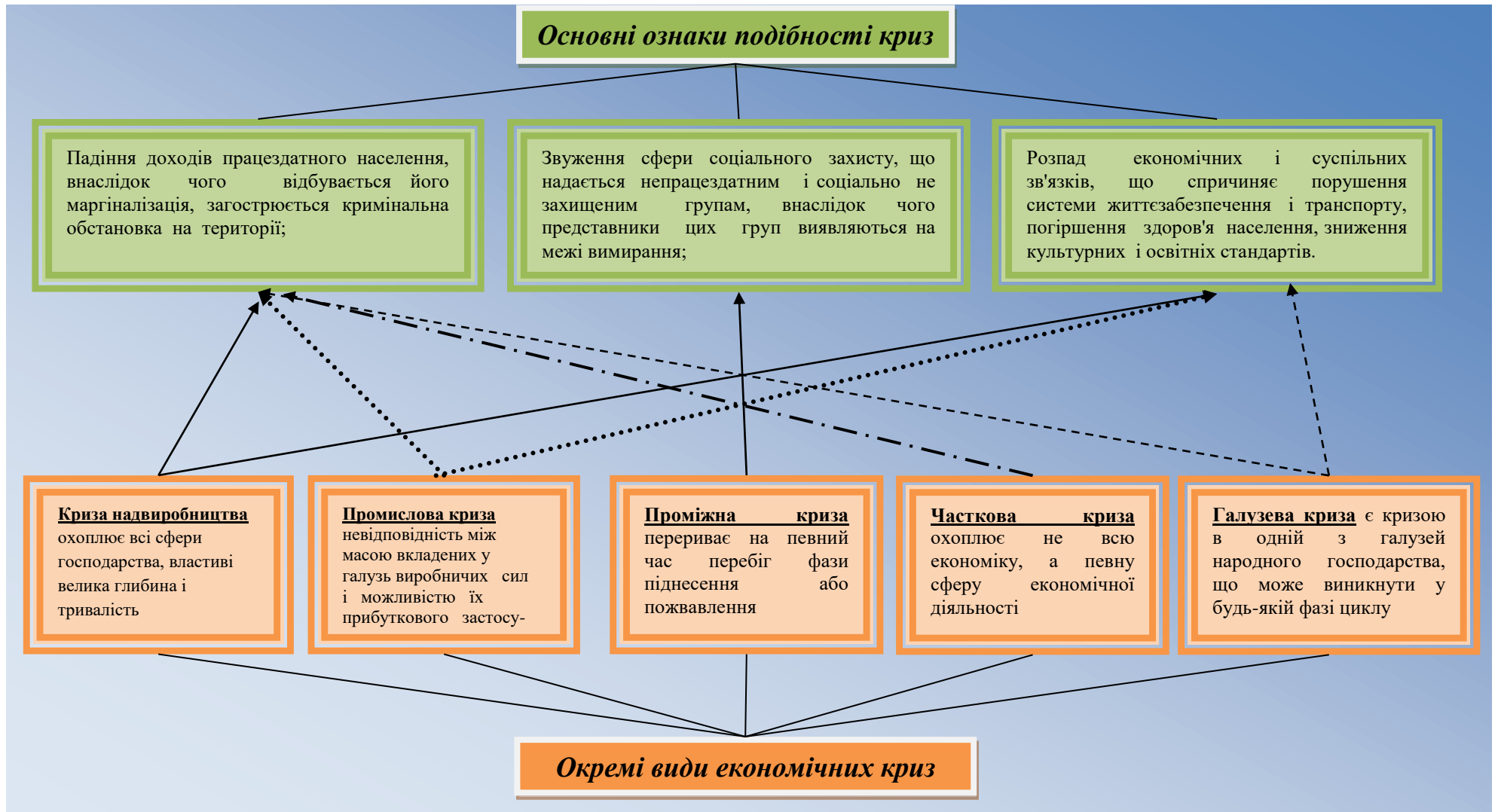
На нашу думку, найбільш точно визначення поняття «економічна криза» дає Великий енциклопедичний словник.

Економічна криза – це порушення в ході розвитку економіки; проявляється в абсолютному падінні виробництва, недовантаженні виробничих потужностей, рості безробіття, порушеннях у грошово-кредитній та валютно-фінансовій сферах тощо. Економічні кризи охоплюють усі галузі й види діяльності, тому вони багатогранні і мають специфіку залежно від сфери, тривалості й середовища функціонування. Кризи поділяються на певні види, що відображають різні сторони одного й того ж кризового процесу. Тому було визначено і згруповано ознаки подібності кризових явищ та окремі види економічних криз, що зображено на рисунку 1.

Так, наприклад, економічна криза 1929-1933 років – порушила всі міжнародні економічні зв'язки, призвівши до масового скорочення промислового виробництва, інших галузей економіки майже всіх держав. Почалася вона в США восени 1929 року, далі в Латинській Америці, Західній Європі, інших країнах Азії та Африки. За причинами виникнення й характером це була типова криза відносного перевиробництва – результат загострення суперечності між суспільним характером виробництва і приватним способом присвоєння його прибутків.

Криза вразила майже всі галузі виробництва, відкинула його назад на 30-35 рр., призвела до зростання масового безробіття – роботу втратили понад 40 млн. ч., у тому числі 17 млн. ч. – у США, 7,5 млн. ч. – у Німеччині, 4 млн. ч. – в Англії, 3 млн. ч. в Японії тощо. Найсильніше криза 1929-1933 вразила США – найбагатшу країну світу. Там вона почалася з вересня 1929 р. й тривала 44 місяці; обсяги втраченої через неї продукції оцінюються в більш ніж 300 млрд. дол. Порівняно з 1929 р. промислове виробництво під час кризи зменшилося в США на 46,2%, в Німеччині – на 40,6%, у Японії – на 36,7%, у Франції – на 32,9%, в Англії – на 23,8% [1].

Шляхи подолання кризових явищ у різних країн в дечому співпадали, особливо стосовно ролі державного регулювання. Основні заходи і методичні підходи економічної політики щодо подолання наслідків кризи представлені на рисунку 2.

P

Рис. 1 – Поєднання окремих видів економічних криз з основними ознаками подібності кризових явищ

Економічна політика подолання кризи 1929-1933 років

Рис. 2 – Основні напрямки економічної політики з подолання кризи 1929-1933 років

Враховуючи історичну ретроспективу можна стверджувати що не існує досконалої методики визначення стану кризи економічного середовища. Важко розрізнити що саме є індикатором кризи, а що вже показником її прояву. На мікрорівні, задавалось би це питання не повинне викликати проблеми, але досліджуючи прояв кризи стосовно підприємства, більшість фахівців ознаки кризовості зводять до оцінки платоспроможності та ймовірності банкрутства. А це, на нашу думку, істотно звужує саме розуміння кризи діяльності підприємства.

Для розширення методики визначення та оцінки кризи діяльності підприємства правомірне застосування наступних підходів [8]:

1. Підхід австрійської школи – наявність економічного «буму» за умови насичення ринку.

2. Підхід марксистської школи – порушення рівноваги між попитом і пропозицією на товари і подальший різкий спад товарного виробництва.

3. Психологічний фактор – уявлення керівництва про можливі загрози для діяльності підприємства та подальші дії по їх усуненню.

4. Прояв прихованих конфліктів та диспропорцій – аналіз фінансового стану підприємства (ймовірність банкрутства), стан ресурсів, інноваційна діяльність та диверсифікація виробництва.

Тому для виявлення ознак кризи необхідне співставлення індикаторів економічного середовища на трьох рівнях:

1. Макрорівень – національна економіка в цілому.

2. Мезорівень – стан окремої сфери господарювання або окремих регіонів.

3. Мікрорівень – стан окремого підприємства.

Таке співставлення було проведено на прикладі економічного середовища України, галузі лісового господарства та підприємства ДП «Кременчуцьке лісове господарство» за 2009-2013 роки на предмет виявлення взаємозв'язку кризових явищ (представлено у таблиці 2). Державне підприємство «Кременчуцьке лісове господарство» засноване на державній власності, належить до сфери управління Державного комітету лісового господарства

України та входить до сфери управління Полтавського обласного управління лісового та мисливського господарства.

Таблиця 2 – Індикатори економічного середовища України, галузі та підприємства на предмет виявлення взаємозв'язку кризових явищ

Показники	2009 рік	2010 рік	2011 рік	2012 рік	2013 рік
1	2	3	4	5	6
Економіка України					
Відношення обсягу реалізованої продукції до виготовленої	0,401	0,431	0,450	0,653	0,574
Темпи приросту до попереднього року, %					
Основний капітал	- 11,09	- 2,70	+ 10,06	+ 16,82	+ 7,75
Обсяг виробництва	- 16,40	- 11,52	+ 4,06	+ 5, 11	+ 8,10
Чисельність зайнятих	- 17,21	- 14,00	+ 1,18	+ 3,56	- 0,03
Рентабельність	- 1,02	+ 0,04	+ 0,41	+ 1,20	+ 0,02
Інвестиції, загальна сума	+ 2,53	+ 2,71	+ 3,12	+ 4,09	+ 2,79
Галузь лісового господарства					
Відношення обсягу реалізованої продукції до виготовленої	0,512	0,587	0,678	0,701	0,697
Темпи приросту до попереднього року, %					
Основний капітал	- 0,19	+ 0,78	+ 1,56	+ 6,12	+ 2,01
Обсяг виробництва	+ 11,04	+ 13,65	+ 17,76	+ 29,01	+ 28,11
Чисельність зайнятих	- 11,09	- 1,16	+ 2,39	+ 7,13	- 0,14
Інвестиції, загальна сума	+ 10,02	+ 13,12	+ 21,87	+ 25,06	+ 21,09
Рентабельність	+ 0,90	+ 1,89	+ 4,06	+ 4,10	+ 4,38
ДП «Кременчуцьке лісове господарство»					
Відношення обсягу реалізованої продукції до виготовленої	0,789	0,821	0,834	0,873	0,865
Темпи приросту до попереднього року, %					
Основний капітал	+ 3,43	+ 3,79	+ 8,21	+ 7,98	+ 4,10
Обсяг виробництва	+ 12,97	+ 16,30	+ 19,03	+ 26,41	+ 24,06
Чисельність зайнятих	- 5,98	- 2,08	+ 0,26	- 5,24	- 4,23
Інвестиції, загальна сума	+ 18,02	+ 23,12	+ 21,45	+ 25,70	+ 24,08
Рентабельність	+ 0,57	+ 0,93	+ 4,16	+ 4,21	+ 4,30

Зокрема, відношення обсягу реалізованої продукції до виготовленої показало поступове збільшення до 2012 року, а в 2013 – незначне зменшення по всій Україні, галузі та ДП «Кременчуцьке лісове господарство».

Від'ємна динаміка спостерігається в чисельності зайнятих по Україні в

2009-2010 роках, а в 2011-2012 роках відбувається збільшення темпів приросту на 1,18% та 3,56% відповідно, але в 2013 – зменшилося на 0,03%. Також коливання в чисельності зайнятих спостерігаються в галузі та на підприємстві зокрема.

Темпи приросту рентабельності по Україні були від'ємними в 2009 році (- 1,02%), а в наступні роки спостерігаються незначні позитивні темпи приросту. По галузі лісового господарства за досліджуваним період спостерігається поступове зростання темпів приросту з 0,9% в 2009 році до 4,38% в 2013 році. Схожа ситуація спостерігається і на підприємстві.

Таким чином, співставлення індикаторів економічного середовища України, галузі та підприємства за 2009-2013 роки на предмет виявлення взаємозв'язку кризових явищ показало, що економічні процеси в країні майже не вплинула на галузь лісового господарства та підприємство. Це у свою чергу пов'язано із специфікою даної галузі та кон'юнктурою на ринку деревини та деревообробки. Зокрема основними споживачами продукції даного підприємства є ТОВ «Кроно-Україна», «Фішер-Мукачєво», ТОВ «Інвест», ТОВ «Слобожанська», які за будь-яких економічних умов в країні завжди купують продукцію підприємства.

Висновки з проведеного дослідження. Під економічною кризою слід розуміти істотне якісне порушення рівноваги в розвитку економічної системи, яке також може призвести до зміни форми її організації, переходу у новий стан або взагалі припинення існування. Причому це порушення слід розрізняти на макро-, мезо-, і мікрорівнях. Відсутність досконалої методики визначення стану кризи, або ознак кризових явищ не дає можливість чітко встановити тенденції розвитку економічного середовища. Проведений порівняльний аналіз виявив, що економічна ситуація в країні майже не вплинула на функціонування підприємства, що свідчить про вибірковість впливу кризових явищ. Перспективами подальшого дослідження є розроблення комплексної методики та інструментів оцінювання ознак кризи на підставі підходів світових економічних шкіл.

Бібліографічні посилання:

1. Васильев В.С. Франклин Д. Рузвельт и Джон М. Кейнс: экономическая политика в годы «Великой депрессии»/ В.С. Васильев // США. Канада: экономика, политика, культура. –2001. – № 11. – С. 96-112
2. Вплив економічних криз на розвиток міжнародного бізнесу в умовах глобалізації господарських зв'язків // Зб. наук. праць. Актуальні проблеми міжнародних відносин. – К.: Ін-т. міжнародних відносин Університету ім. Т. Шевченка, 2001. – Частина 4. – С. 49-51.
3. Экономический словарь / [Электронный ресурс]. – Режим доступа [http://vseslova.com.ua/word/ Экономические _ кризисы – 124634](http://vseslova.com.ua/word/Экономические_кризисы-124634)
4. Зуб, А.Т. Антикризисное управление: учеб. пособие для студентов вузов / А.Т. Зуб. – М.: Аспект Пресс, 2009. – 319 с.
5. Маркс К. Капитал. Критика политической экономии. Пер. И.И. Скворцова-Степанова. Т. 2. Кн. 2. Процесс обращения капитала. Под ред. Ф. Энгельса. – М., Политиздат, 1978. – 648 с .
6. Менеджмент для магистров: учеб. пособие / под. ред. А.А. Елифанова, С.Н. Козьменко. – Сумы: Университетская книга, 2003. – 762 с.
7. Словарь иностранных слов. Под ред. И.В. Лехина и проф. Ф.Н. Петрова. 4-е изд., перераб. и доп. – М.: Государственное издательство иностранных и национальных словарей, 1954. – 853 с.
8. Терлецька, Ю.О. Антикризова діагностика підприємства: методи, способи та умови застосування / Ю.О. Терлецька // Вісник Донецького університету. Серія В: Економіка і право. – 2006. – Т. 2, № 1. – С. 504–509.
9. Большая советская энциклопедия // <http://dic.academic.ru/dic.nsf/bse/>
/153218
10. Державна служба статистики України. Офіційний сайт. // www.ukrstat.gov.ua
11. Rosenthal and B. Pijnenburg (eds). Crisis Management and Decision Making: Simulation oriented scenarios. – Dordrechf: Kluwer, 1991. – P. 1–6.

List of references:

1. Vasyľev V.S. Franklyn D. Ruzvelt i Dzhon M. Kejns: ekonomycheskaya polytyka v gody "Velykoj depressy" / V.S. Vasyľev // SShA. Kanada: ekonomyka, polytyka, kultura. – 2001. – #11. – P. 96-112
2. Vplyv ekonomichnyx kryz na rozvytok mizhnarodnogo biznesu v umovakh globalizaciyi gospodarskykh zvyazkiv // Zb. nauk. prac. Aktualni problemy mizhnarodnykh vidnosyn. – K.: In-t. mizhnarodnykh vidnosyn Universytetu im. T. Shevchenka, 2001. – Chastyna 4. – P. 49-51.
3. Ekonomycheskyj slovar / [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu (available) http://vseslova.com.ua/word/Ekonomycheskye_kryzysy-124634
4. Zub, A.T. Antykryzysnoe upravlenye: ucheb. posoby`e dlya studentov vuzov / A.T. Zub. – M.: Aspekt Press, 2009. – 319 p.
5. Marks K. Kapytal. Krytyka polytycheskoj ekonomyy. Per. Y.Y. Skvorczova-Stepanova. T. 2. Kn. 2. Process obrashhenyya kapytala. Pod red. F. Engelsa. – M., Polytyzdat, 1978. – 648 p .
6. Menedzhment dlya magystrov: ucheb. posoby`e / pod. red. A.A. Epyfanova, S.N. Kozmenko. – Sumy: Universitetskaya kniga, 2003. – 762 p.
7. Slovar inostrannyx slov. Pod red. Y.V. Lexyna i prof. F.N. Petrova. 4-e izd., pererab. i dop. – M.: Gosudarstvennoe izdatelstvo inostrannyx i nacyonalnyx slovarej, 1954. – 853 p.
8. Terlecza, Yu.O. Antykryzova diagnostyka pidpryyemstva: metody, sposoby ta umovy zastosuvannya / Yu.O. Terlecza // Visnyk Doneczkogo universytetu. Seriya V: Ekonomika i pravo. – 2006. – T. 2, # 1. – P. 504–509.
9. Bolshaya sovetskaya encyklopedyya // <http://dic.academic.ru/dic.nsf/bse/153218>
10. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrayiny. Oficijnyj sajt. // www.ukrstat.gov.ua
12. Rosenthal and B. Pijenburg (eds). Crisis Management and Decision Making: Simulation oriented scenarios. – Dordrechf: Kluwer, 1991. – P. 1–6.